

การประเมินรายได้เพิ่มของชาวนาที่ร่วมโครงการ
รับจำนำข้าวเปลือกนาปี 2534/35

An Evaluation of Incremental Income of Farmers
Participated in Paddy Pledging Program
Crop Year 1991/92

บรรเทิง มาแสง¹

Banternng Masang

ABSTRACT

Rice farmers who need cash usually sell their paddy during the harvest period. When many farmers made the same decision, large amounts of paddy flow from farms to market. As a result, market price of paddy during this period is always low. To solve this problem, the paddy pledging program has been designed and implemented by Bank for Agriculture and Agricultural Cooperatives since crop year 1981/82. The objectives of the program are to reduce paddy released from farms during the harvest period, and raise income of rice farmers. The annual program grants soft loans to rice farmers so that they could store paddy for later sale. But, the farmers have to use paddy as collateral for their loans.

The purpose of this study was to evaluate the incremental income earned from pledging by farmers in crop year 1991/92. In this evaluation, 6 provinces were selected as a case study. And, quasi -experimental design with posttest only was used. According to the design, rice farmers were divided into two groups; pledgers and non-pledgers. The data used for this study were collected by sample survey. Both groups of farmers were randomly selected and interviewed with questionnaires. The main findings were as follows:

1. The amounts of subsidy received by the pledgers were 1,578.57 baht per farm.
2. The amounts of incremental income earned from paddy storage by the pledgers were 3,969.00 baht per farm.
3. The gains from pledging were 82 percent against the losses of 18 percent.

According to the findings, the incremental income resulted from the low rate of interest and the rising of paddy price after the harvest. Thus, from the evaluation, it was concluded that the paddy pledging program crop year 1991/92 was effective because it could raise income of most farmers.

Key words : gains, paddy pledging program, pledgers, incremental income, loans, Quasi experimental design.

¹ ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและทรัพยากร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ

บทคัดย่อ

ปกติชาวนาที่ประสงค์จะใช้เงินมักจะขายข้าวเปลือกในช่วงเก็บเกี่ยว เมื่อชาวนาจำนวนมากตัดสินใจขายพร้อมๆ กัน ข้าวเปลือกจะออกสู่ตลาดมาก ทำให้ราคาข้าวเปลือกในช่วงนี้ตกต่ำอยู่เป็นประจำ ในการแก้ปัญหาหาราคาข้าวเปลือกตกต่ำ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรได้วางแผน และดำเนินการโครงการรับจำนำข้าวเปลือกตั้งแต่ฤดูการผลิตปี 2524/25 โครงการรับจำนำข้าวเปลือกมีวัตถุประสงค์เพื่อลดปริมาณข้าวเปลือกที่ออกสู่ตลาดในช่วงเก็บเกี่ยวและเพื่อเพิ่มรายได้ของชาวนาให้สูงขึ้น โครงการซึ่งจัดทำในลักษณะปีต่อปีนี้ได้ให้เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำแก่ชาวนา เพื่อให้ชาวนาได้เก็บข้าวเปลือกไว้รอราคา

วัตถุประสงค์ของการศึกษานี้เพื่อประเมินรายได้ที่เพิ่มขึ้นจากการจำนำข้าวเปลือกฤดูการผลิตข้าวนาปี 2534/35 การประเมินผลนี้ผู้วิจัยได้เลือกจังหวัด 6 จังหวัด เป็นกรณีศึกษา และใช้แผนแบบกึ่งทดลองประเภทเก็บข้อมูลครั้งเดียวหลังจากที่โครงการได้ดำเนินสิ้นสุดลงแล้วเป็นแผนแบบประเมินผล ตามแผนแบบนี้ได้แบ่งชาวนาออกเป็นสองกลุ่มคือ ชาวนาที่จำนำข้าวเปลือกกับชาวนาที่ไม่จำนำข้าวเปลือก ส่วนข้อมูลที่ใช้ในการประเมินผลได้จากการสำรวจด้วยตัวอย่างโดยเลือกตัวอย่างมาจากชาวนาทั้งสองกลุ่ม และทำการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถาม จากการศึกษาพบว่า

1. ชาวนาที่จำนำข้าวเปลือกได้รับเงินช่วยเหลือเฉลี่ยครัวเรือนละ 1,578.57 บาท
2. ชาวนาที่จำนำข้าวเปลือกได้รายได้เพิ่มขึ้นจากการเก็บข้าวเปลือกเฉลี่ยครัวเรือนละ 3,969.00 บาท
3. การขายข้าวเปลือกที่จำนำมีกำไรร้อยละ 82 และขาดทุนร้อยละ 18

รายได้ที่เพิ่มขึ้นนี้เป็นผลมาจากเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำและระดับราคาข้าวเปลือกที่สูงขึ้นในช่วงหลังการเก็บเกี่ยว จากการประเมินผลสรุปได้ว่า โครงการรับ

จำนำข้าวเปลือกฤดูการผลิตข้าวนาปี 2534/35 มีประสิทธิภาพหรือประสบผลสำเร็จ เพราะสามารถเพิ่มรายได้ให้กับชาวนาส่วนใหญ่ได้

บทนำ

ปัญหาและมาตรการในการแก้ปัญหา

การทำนาในประเทศไทยแบ่งออกเป็นสองประเภทคือการทำนาปี และการทำนาปรัง นาปีสามารถทำได้ในพื้นที่ทั่วๆ ไป ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ในเขตน้ำฝน หรือเขตชลประทาน ส่วนการทำนาปรังนั้นปกติจะทำในเขตชลประทานหลังจากที่เก็บเกี่ยวข้าวนาปีเสร็จแล้ว ซึ่งในแต่ละปีผลผลิตข้าวนาปรังจะมีประมาณ 14% (เฉลี่ยในช่วงปี 2531-2533) ของปริมาณข้าวทั้งหมดที่ประเทศไทยผลิตได้ ปัญหาที่เกิดขึ้นทุกๆ ปีในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวข้าวนาปีคือ ชาวนาผู้ที่ไม่มียุ้งฉางและผู้ที่มีความเดือดร้อนทางการเงินจะรีบขายข้าวเปลือก เมื่อชาวนาเหล่านั้นตัดสินใจขายข้าวเปลือกพร้อมๆ กัน ข้าวเปลือกจะออกสู่ตลาดมาก ทำให้ระดับราคาคงต่ำ มาตรการหนึ่งที่รัฐบาลได้นำมาใช้ในการแก้ปัญหาหาราคาข้าวเปลือกตกต่ำคือการรับจำนำข้าวเปลือก รัฐบาลได้นำมาตรการนี้มาใช้ตั้งแต่ปี 2524/25 โดยการจัดทำเป็นโครงการในลักษณะปีต่อปีให้ชื่อเรียกว่าโครงการรับจำนำข้าวเปลือกและมอบหมายให้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธ.ก.ส.) เป็นผู้รับผิดชอบในการนำเอาโครงการนี้ไปปฏิบัติ หลักการโดยทั่วๆ ไปของโครงการคือเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำจะต้องใช้ข้าวเปลือกเป็นหลักประกันการชำระหนี้ เงินกู้นี้จะช่วยบรรเทาความเดือดร้อนของเกษตรกรได้ระดับหนึ่ง และจะช่วยลดให้ข้าวเปลือกออกสู่ตลาดในช่วงเก็บเกี่ยวน้อยลง ซึ่งจะมีผลทำให้ระดับราคาข้าวเปลือกในช่วงเก็บเกี่ยวไม่ตกต่ำลงมากนัก สำหรับชาวนาที่จำนำข้าวเปลือก เมื่อเก็บข้าวเปลือกไว้ขายในช่วงหลังฤดูเก็บเกี่ยวจะขาย

ข้าวเปลือกได้ในราคาที่สูงขึ้น ได้รายได้มากขึ้น เพราะวลักษณะการเคลื่อนไหวของราคาในหลายๆ ปีที่ผ่านมาปรากฏว่าราคาข้าวเปลือกหลังฤดูเก็บเกี่ยวจะสูงกว่าราคาข้าวเปลือกในช่วงฤดูเก็บเกี่ยว

โครงการรับจำนำข้าวเปลือกฤดูการผลิตข้าวในปี 2534/35 มีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการคือ

1. เพื่อเพิ่มรายได้ของชาวนาจากการเก็บข้าวเปลือกไว้ขายในช่วงหลังฤดูเก็บเกี่ยว
2. เพื่อให้ข้าวเปลือกออกสู่ตลาดในช่วงเกี่ยวเกี่ยวน้อยลง ซึ่งจะทำให้ระดับราคาข้าวเปลือกในช่วงเกี่ยวเกี่ยวสูงขึ้น
3. เพื่อให้ชาวนาได้มีเงินไปใช้จ่ายและชำระหนี้เดิม โดยไม่ต้องเร่งรีบขายข้าวเปลือก

แผนการรับจำนำข้าวเปลือกของโครงการได้กำหนดไว้ 2 ช่วงคือ ในภาคอื่นๆ ยกเว้นภาคใต้ การรับจำนำจะอยู่ระหว่างวันที่ 1 ธ.ค. 34 - 31 มี.ค. 35 ส่วนในภาคใต้ การรับจำนำจะอยู่ระหว่างวันที่ 2 เม.ย. - 31 พ.ค. 35

เนื่องจากโครงการรับจำนำข้าวเปลือกเป็นโครงการปีต่อปี หลักเกณฑ์และเงื่อนไขของโครงการในแต่ละปีจะแตกต่างกันไป สำหรับในปี 2534/35 โครงการกำหนดให้ชาวนาเก็บข้าวเปลือกไว้ในฉางของตนเอง และหลักเกณฑ์ที่สำคัญอื่นๆ มีดังนี้

1. กำหนดให้ชาวนาแต่ละราย กู้เงินได้ไม่เกินหนึ่งแสนบาท อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 3 ต่อปี
2. กำหนดให้ราคาจำนำไม่เกินร้อยละ 90 ของราคาเป้าหมายนำซึ่งกำหนดโดยคณะกรรมการนโยบายและมาตรการช่วยเหลือเกษตรกร
3. รัฐบาลเป็นผู้จ่ายชดเชยค่าใช้จ่ายทั้งหมดให้กับ ธ.ก.ส. ซึ่งค่าใช้จ่ายเหล่านี้ ได้แก่ ค่าใช้จ่ายในการรับจำนำ ค่าใช้จ่ายในการขายข้าวเปลือกหลุดจำนำ การขาดทุนจากการจำหน่าย และต้นทุนดอกเบี้ยซึ่ง ธ.ก.ส. ยืมมาจากสถาบันการเงินต่างๆ

วัตถุประสงค์และขอบเขตของการประเมินผล

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ที่จะประเมินรายได้เพิ่มของชาวนาที่เข้าร่วมโครงการในลักษณะต่อไปนี้

1. รายได้ที่เพิ่มขึ้นของชาวนาที่จำนำข้าวเปลือกจากการช่วยเหลือ(Subsidy) ของรัฐบาล
2. รายได้ที่เพิ่มขึ้นของชาวนาที่จำนำข้าวเปลือกจากการเก็บข้าวเปลือกไว้ขาย
3. กำไรจากการจำนำข้าวเปลือกโดยการเปรียบเทียบกับกรณีไม่จำนำ

เนื่องจากการรับจำนำข้าวเปลือก ดำเนินการใน 42 จังหวัด แต่ในการประเมินผลนี้ ได้เลือก 6 จังหวัดเป็นกรณีศึกษาคือ จังหวัดเพชรบุรี ลพบุรี พิจิตร พิษณุโลก ขอนแก่น และพัทลุง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทำให้หน่วยงานวางแผน ผู้กำหนดนโยบาย แทรกแซงตลาดข้าวเปลือก หน่วยงานปฏิบัติ และผู้ที่สนใจได้ทราบว่

1. เงินช่วยเหลือจากรัฐบาล ซึ่งเป็นเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำจะถึงมือชาวนาที่จำนำข้าวเปลือกมากน้อยเท่าไร
2. การเคลื่อนไหวของราคาข้าวเปลือก ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวของราคาตามฤดูกาล จะสามารถทำให้ชาวนาที่จำนำข้าวเปลือกได้กำไรจากการเก็บข้าวเปลือกมากน้อยเท่าไร
3. การขายข้าวเปลือกในช่วงเกี่ยวเกี่ยวเกี่ยวกับการจำนำข้าวเปลือก เมื่อคำนึงถึงดอกเบี้ยแล้ว กลวิธีไหนจะดีกว่ากัน

ข้อมูลที่จะได้จากการประเมินผลนี้ หน่วยงานวางแผนจะได้นำไปใช้ในการปรับหลักเกณฑ์และเงื่อนไขต่างๆ ของโครงการฯ เพื่อให้โครงการในปีต่อๆ ไปมีประสิทธิภาพมากขึ้น

การตรวจเอกสาร

นับตั้งแต่ได้มีการดำเนินการตามโครงการรับจํานำข้าวเปลือกในฤดูกาลผลิตปี 2524/25 เป็นต้นมา การติดตามผลโครงการ (Project Monitoring) ได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องโดยธ.ก.ส. ส่วนการประเมินผลที่ทําอย่างถูกต้องตามระเบียบและวิธีการวิจัยยังมีค่อนข้างน้อย สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานี้เช่นในปี 2530 ธ.ก.ส. ทําการวิเคราะห์ผลประโยชน์ที่ชาวนาได้รับและต้นทุนการดำเนินการของโครงการรับจํานำข้าวเปลือกในปี 2529/30 การวิเคราะห์มีข้อสมมติสองประการคือ

1. ส่วนต่างของราคาที่เกี่ยวข้องตรงขายได้จริงระหว่าง เดือนมกราคม - สิงหาคม กับราคาที่ยกเว้นโดยอาศัยเลขดัชนีตามฤดูกาล (Seasonal Index) เป็นส่วนต่างที่เกิดจากมาตรการพิเศษทั้งหมดในการยกเว้นราคาข้าวเปลือก

2. เงินที่ใช้ในโครงการยกเว้นราคาข้าวของรัฐบาลทุกประเภทมีผลเท่ากัน ในการช่วยให้ผลประโยชน์ที่ชาวนาได้รับในรูปของราคาข้าวเปลือกที่เพิ่มขึ้น

ผลประโยชน์ที่ชาวนาได้รับจากโครงการ คือ ส่วนต่างของราคาข้าวเปลือกที่ชาวนาขายได้จริงในตลาดแต่ละเดือนระหว่างเดือนมกราคม-สิงหาคม กับราคาข้าวเปลือกในช่วงเดียวกันที่ยกเว้นโดยอาศัยเลขดัชนีตามฤดูกาล ส่วนต้นทุนของโครงการ คือ ดอกเบี้ยกับค่าใช้จ่ายในการดำเนินการของธนาคารแห่งประเทศไทย และของ ธ.ก.ส.

ผลการวิเคราะห์โดยใช้ผลประโยชน์ต่อต้นทุน (Benefit Cost Ratio) ปรากฏว่าผลประโยชน์ที่วัดในรูปของตัวเงินที่ชาวนาได้รับจากราคาข้าวเปลือกที่สูงขึ้นมีค่าสูงกว่าต้นทุน 6 เท่าตัว นับว่าเป็นโครงการที่ให้ผลตอบแทนสูงคุ้มค่า

อัมมาร์ และวิโรจน์ (2533) ทําการประเมินผล

กระทบทางเศรษฐกิจที่มีต่อชาวนา การวิเคราะห์มีข้อสมมติว่า ธ.ก.ส. ทําการรับจํานำข้าวเปลือกทุกๆ ปี ชาวนาจํานำข้าวเปลือกเป็นเวลา 6 เดือน และข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์เป็นราคาข้าวสาร 5% ในช่วงปี 2514-2529 ผลการวิเคราะห์พบว่าถ้าอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ร้อยละ 3 ต่อปี ชาวนาที่จํานำข้าวเปลือกจะขาดทุน 4 ปี กำไร 12 ปี ถ้าอัตราดอกเบี้ยเงินกู้เกินร้อยละ 12.5 ต่อปี ชาวนาจะขาดทุน 9 ปี และกำไร 7 ปี และถ้าอัตราดอกเบี้ยเงินกู้เกินร้อยละ 12.5 ต่อปี จำนวนปีที่ขาดทุนจะมากขึ้น

สาโรช (2536) ได้ทําการประเมินผลของโครงการยกระดับราคาข้าวเปลือกต่างๆ โดยวิธีค้นคว้าเอกสารต่างๆ ผลของการประเมินผลโครงการรับจํานำข้าวเปลือกในปี สรุปได้ดังนี้

1. โครงการรับจํานำข้าวเปลือกมีประโยชน์ต่อชาวนายู่บ้าง แต่โครงการมีผลกระทบที่ไม่พึงปรารถนา คือ การที่โครงการทำให้ราคาข้าวเปลือกตอนต้นฤดูกาลสูงขึ้น ผลต่างระหว่างราคาข้าวเปลือกต้นฤดูกับปลายฤดูจะมีไม่มาก ทำให้ความน่าจะเป็นที่เกษตรกรจะขาดทุนจากการจํานำข้าวเปลือกจะสูงขึ้น

2. ปีใดที่ราคาข้าวเปลือกต้นฤดูตกต่ำมาก ชาวนาจะเข้าร่วมโครงการมาก และปีใดที่ราคาข้าวเปลือกต้นฤดูสูงชาวนาจะเข้าร่วมโครงการน้อย

3. ธ.ก.ส. จะได้รับประโยชน์จากโครงการทางอ้อม คือ อัตราการชำระหนี้เงินกู้ของลูกค้าของ ธ.ก.ส. จะสูงขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

แผนแบบประเมินผล (Evaluation Design)

แผนแบบประเมินผลที่ใช้ในการประเมินผลสำเร็จของโครงการ เป็นแผนแบบกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Design) และได้แบ่งชาวนาออกเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มที่จํานำข้าวเปลือกกับกลุ่มที่ไม่จํานำ

ข้าวเปลือก ขวานาทั้งสองกลุ่มนี้จะอยู่ในพื้นที่เดียวกัน และมีอาชีพหลักในการทำนาเช่นเดียวกัน ส่วนการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับรายได้ตามแผนแบบกิ่งทดลองเป็นการเก็บข้อมูลครั้งเดียวเมื่อโครงการได้สิ้นสุดลงแล้ว (Post-test Only)

แบบจำลอง (Model) ที่ใช้ในการคำนวณรายได้

ตัวชี้วัดที่จะนำมาใช้ในการประเมินผลสำเร็จของโครงการ คือ รายได้ในลักษณะต่างๆ ในการคำนวณรายได้ ผู้วิจัยได้สร้างแบบจำลองง่ายๆ ขึ้นมา 3 แบบคือ

1. แบบจำลองที่ใช้คำนวณเงินช่วยเหลือที่ชาวนาได้รับ

การกู้เงินตามโครงการนั้น ชาวนาจะต้องจ่ายดอกเบี้ยร้อยละ 3 ต่อปี แต่ชาวนาส่วนใหญ่เป็นลูกค้ำของ ธ.ก.ส. ปกติกู้เงินมาทำนาและจ่ายดอกเบี้ยร้อยละ 11.5 ต่อปี เมื่อชาวนากู้เงินตามโครงการรับจํานําและนำเงินกู้อไปชำระหนี้เดิม ส่วนต่างของอัตราดอกเบี้ยคือ การช่วยเหลือที่ชาวนาได้รับจากรัฐบาล เงินช่วยเหลือที่ชาวนาได้รับคํานวณได้โดย

$$S = L (1 + s)^n$$

เมื่อ S = เงินช่วยเหลือเฉลี่ยต่อครัวเรือนที่ชาวนาได้รับ

L = จํานวนเงินกู้ที่ใช้ข้าวเปลือกเป็นหลักประกันการชำระหนี้เฉลี่ยต่อครัวเรือน

s = ส่วนต่างของอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ที่ใช้ข้าวเปลือกเป็นหลักประกันการชำระหนี้กับอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ที่ชาวนาไปใช้ในการทำนาปี และส่วนต่างของอัตราดอกเบี้ยคือ ร้อยละ 8.5 ต่อปี

n = ระยะเวลาจากเดือนที่จํานําถึงเดือนที่ได้ถอนข้าวเปลือก

แบบจำลองนี้มีข้อสมมติว่าถ้าเกษตรกรไม่นำเงินไปชำระหนี้เดิม แต่ดำเนินไปใช้ทางอื่น การนำไปใช้ประโยชน์ทางอื่นๆ จะต้องให้ผลตอบแทนจากการใช้เงินในอัตราร้อยละ 11.5 ต่อปี

2. แบบจำลองที่ใช้คํานวณรายได้ที่เพิ่มขึ้นจากการเก็บข้าวเปลือก

เนื่องจากยังมีความแตกต่างระหว่างราคาข้าวเปลือกในช่วงฤดูเก็บเกี่ยว กับหลังฤดูเก็บเกี่ยว ทำให้ผู้เก็บข้าวเปลือกมีกำไรจากการเก็บ ปกติชาวนามีบัญชีนางและไม่มีความสะดวกอื่นทางการเงิน มักจะเก็บข้าวเปลือกไว้ขายในช่วงหลังการเก็บเกี่ยว สำหรับแบบจำลองที่ใช้ในการคํานวณรายได้เพิ่มมีดังนี้

$$R = QP_d$$

เมื่อ R = รายได้เพิ่มขึ้นเฉลี่ยต่อครัวเรือนของชาวนากลุ่มที่จํานําข้าวเปลือก

Q = ปริมาณข้าวเปลือกที่ขายเฉลี่ยต่อครัวเรือน
 P_d = ผลต่างระหว่างราคาเฉลี่ยที่ชาวนากลุ่มที่จํานํากับกลุ่มที่ไม่จํานําได้รับ

แบบจำลองนี้ไม่นำเอาดอกเบี้ยเงินกู้และค่าใช้จ่ายในการเก็บข้าวเปลือกมาคิดด้วย เพราะชาวนาเก็บข้าวเปลือกไว้ในนางของตนเอง ซึ่งค่าใช้จ่ายที่เป็นเงินสดในการเก็บรักษามีน้อยมาก

3. แบบจำลองที่ใช้ในการคํานวณกำไรจากการจํานําข้าวเปลือก

การจํานําข้าวเปลือกก็คือการเก็บข้าวเปลือกไว้ถึงกำไร ผู้จํานําอาจขาดทุนหรือได้กำไรจากการเก็บข้าวเปลือกได้ กำไรในที่นี้เป็นกำไรต่อข้าวเปลือกหนึ่งตัน คิดจากราคาข้าวเปลือกที่ขายได้บวกด้วยดอกเบี้ยที่คิดจากราคาจํานํา หักด้วยราคาข้าวเปลือกที่ขายในเดือนที่จํานํารวมด้วยดอกเบี้ยจนถึงเดือนที่ขายแบบจำลองที่ใช้ในการประเมินการตัดสินใจว่าการจํานําดีกว่าการไม่จํานําหรือไม่ คือ

$$G_{mt} = P_t + P_0 [(1 + s)^{t-m} - 1] - P_m (1 + e)^{t-m}$$

เมื่อ G_{mt} = กำไรจากการจำหน่ายข้าวเปลือกในเดือนที่ m ขายในเดือนที่ t
 ซึ่ง $m = 1, 2, \dots, 5$ (ม.ค.-พ.ค.)
 $t = 2, 3, \dots, 10$ (ก.พ.-พ.ย.)

P_t = ราคาข้าวเปลือกที่ชาวนาขายได้ต่อตัน
 ในเดือนที่ขาย

P_m = ราคาข้าวเปลือกที่ชาวนาขายได้ต่อตัน
 ในเดือนที่จำหน่าย

P_0 = ราคาจำหน่ายต่อตัน

s = ผลต่างระหว่างดอกเบี้ยเงินฝาก (ร้อยละ 8 ต่อปี) กับดอกเบี้ยเงินกู้ (ร้อยละ 3 ต่อปี)

e = อัตราดอกเบี้ยเงินฝาก (ร้อยละ 8 ต่อปี)

ในที่นี้

ถ้า $G_{mt} > 0$ หมายถึงการจำหน่ายข้าวเปลือกในเดือนที่ m และขายในเดือนที่ t จะทำให้ได้รายได้สูงกว่าการขายข้าวเปลือกในเดือนที่ m หรือ มีกำไรจากการเก็งกำไร

ถ้า $G_{mt} < 0$ หมายถึงการจำหน่ายข้าวเปลือกในเดือนที่ m และขายในเดือนที่ t จะให้รายได้น้อยกว่าการขายข้าวเปลือกในเดือนที่ m หรือขาดทุนจากการเก็งกำไร

แบบจำลองนี้มีข้อสมมติที่สำคัญดังนี้

1. ค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาที่เป็นเงินสดมีน้อยมาก ไม่นำมาคิด

2. ข้าวเปลือกที่สูญเสียในระหว่างการเก็บรักษามีน้อยมาก ไม่นำมาคิด

ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์

ข้อมูลที่นำมาใช้ในการคำนวณรายได้เพิ่มเติมตามแบบจำลองทั้งสามประเภทนี้ (ยกเว้นดอกเบี้ยเงินกู้

และดอกเบี้ยเงินฝาก) ได้จากการสำรวจโดยการสุ่มตัวอย่างในพื้นที่ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา 6 จังหวัด โดยสุ่มมาจากกลุ่มชาวนาที่จำหน่ายข้าวเปลือกจำนวน 193 ตัวอย่างและสุ่มมาจากชาวนาที่ไม่จำหน่ายข้าวเปลือก 187 ตัวอย่าง รวมทั้งหมด 380 ตัวอย่างและสัมภาษณ์ชาวนาทั้งสองกลุ่มโดยใช้แบบสอบถาม

ผลและวิจารณ์

ผลการวิจัย

1. ชาวนาในจังหวัดที่ใช้เป็นกรณีศึกษาผู้เงินเฉลี่ยครัวเรือนละ 44,571.47 บาท ชาวนาในจังหวัดลพบุรีผู้เงินจำนวนสูงสุดคือเฉลี่ยครัวเรือนละ 79,907.78 บาท ส่วนชาวนาในจังหวัดขอนแก่นผู้เงินจำนวนต่ำสุดคือเฉลี่ยครัวเรือนละ 16,031.69 บาท (Table 1) และจากผลการสำรวจพบว่า ระยะเวลาผู้เงินของชาวนาเฉลี่ยประมาณ 5 เดือน

จากผลการคำนวณโดยใช้แบบจำลองปรากฏว่า ชาวนาที่จำหน่ายข้าวเปลือกได้รับเงินช่วยเหลือเฉลี่ยครัวเรือนละ 1,578.57 บาท ชาวนาในจังหวัดพิจิตรได้รับเงินช่วยเหลือมากที่สุดคือเฉลี่ยครัวเรือนละ 2,756.81 บาท และชาวนาในจังหวัดขอนแก่นได้รับเงินช่วยเหลือต่ำสุดคือเฉลี่ยครัวเรือนละ 567.79 บาท (Table 1)

2. ผลการสำรวจชาวนาสองกลุ่มพบว่า ชาวนาที่จำหน่ายข้าวเปลือกขายข้าวเปลือกได้ในราคาที่สูงกว่าชาวนาที่ไม่จำหน่าย ความแตกต่างของราคาเฉลี่ยตันละ 210 บาท สาเหตุของความแตกต่างเกิดจากผู้ไม่จำหน่ายส่วนใหญ่ขายข้าวเปลือกในช่วงเก็บเกี่ยว ส่วนผู้จำหน่ายข้าวเปลือกในช่วงหลังเก็บเกี่ยว ซึ่งได้ราคาสูงกว่า สำหรับปริมาณข้าวเปลือกที่ขาย จากการสำรวจพบว่า ชาวนาที่จำหน่ายข้าวเปลือกมีข้าวเปลือกขายเฉลี่ยครัวเรือนละ 18.90 ตัน (Table 2)

เมื่อนำข้อมูลจากการสำรวจมาคำนวณรายได้เพิ่มเติมจากการเก็บข้าวเปลือกไว้ขาย ผลการคำนวณพบว่า

ชาวนาที่จำหน่ายข้าวเปลือกได้รายได้เพิ่มขึ้นเฉลี่ยครัวเรือนละ 3,969 บาท ชาวนาในจังหวัดพิจิตรได้รายได้เพิ่มมากที่สุดคือเฉลี่ยครัวเรือนละ 7,852.00 บาท และชาวนาในจังหวัดขอนแก่นได้รายได้เพิ่มน้อยที่สุดคือเฉลี่ยครัวเรือนละ 826.40 บาท (Table 2)

3. วัตถุประสงค์หลักประการหนึ่งของผู้นำข้าวเปลือก ก็คือต้องการเก็บข้าวเปลือกไว้เก็งกำไร ผู้เก็บข้าวเปลือกจึงมีโอกาที่จะได้กำไรหรือขาดทุนขึ้นอยู่กับความผันแปรของราคาข้าวเปลือกในแต่ละเดือน โดยเฉพาะอย่างยิ่งขึ้นอยู่กับการณ์ตัดสินใจว่าจะ

Table 1 Loans and subsidy received by farmers.

Provinces	Average amounts of loans per farm (baht)	Average loans period (months)	Average amounts of subsidy per farm (baht)
Phetchaburi	46,497.50	5	1,646.78
Lob Buri	79,907.78	3	1,698.40
Phichit	64,866.00	6	2,756.81
Phitsanulok	40,867.77	6	1,768.88
Khon Kaen	16,031.69	5	567.79
Phatthalung	19,281.24	5	682.87
Average	44,571.47	5	1,578.57

Table 2 Paddy price received by pledgers and non-pledgers and incremental income received by pledgers.

Provinces	Average paddy price received by pledgers (baht per ton)	Average paddy price received by non-pledgers (baht per ton)	Paddy price differences (baht per ton)	Amounts of paddy sold per farm (tons)	Incremental income per farm (baht)
Phetchaburi	4,080	3,940	140	14.40	2,016.00
Lob Buri	3,780	3,650	130	43.08	5,597.80
Phichit	3,460	3,060	400	19.63	7,852.00
Phitsanulok	3,770	3,510	260	18.74	4,872.40
Khon Kaen	3,730	3,650	80	10.33	826.40
Phatthalung	3,820	3,570	250	7.29	1,822.50
Average	3,773	3,563	210	18.90	3,969.00

จำหน่ายเดือนไหนและขายในเดือนไหน เมื่อนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจมาคำนวณโดยใช้แบบจำลองที่ 3 ผลของการตัดสินใจซึ่งอาจเป็นกำไรหรือขาดทุนปรากฏตาม Table 3 ในการอ่านผลการคำนวณ ทางด้านแถวตั้งคือเดือนที่ขายและแถวอนคือเดือนที่จำหน่ายสำหรับจุด (cell) ที่ตรงกันระหว่างเดือนที่จำหน่ายกับเดือนที่ขาย คือผลของการตัดสินใจ (เครื่องหมายลบคือขาดทุนต่อต้น เครื่องหมายบวกคือกำไรต่อต้น)

ผลการคำนวณที่ปรากฏตาม Table 3 นี้ เมื่อนำมาประเมินการตัดสินใจของชาวนาปรากฏว่า จากการตัดสินใจจำหน่ายและขายจำนวนทั้งหมด 116 จุด เป็นจุดที่จำหน่ายและขายแล้วมีกำไร 95 จุด หรือคิดเป็น

ร้อยละ 82 ของจำนวนจุดจำหน่ายและขาย ซึ่งหมายถึงว่าการจำหน่ายข้าวเปลือกในปี 2534/35 ได้กำไรร้อยละ 82

วิจารณ์

เงินช่วยเหลือที่ชาวนาได้รับซึ่งได้คำนวณมาจากแบบจำลองง่ายๆ นี้ เป็นเงินช่วยเหลือทางอ้อมซึ่งรัฐบาลให้ในรูปแบบของดอกเบี้ย จำนวนเงินช่วยเหลือที่รัฐบาลจ่ายจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับ 3 ตัวแปรคือ อัตราดอกเบี้ย จำนวนเงินกู้ของแต่ละครัวเรือน และระยะเวลาที่ อัตราดอกเบี้ยกำหนดโดยรัฐบาลเป็นปีๆ ไปว่าระดับใดจึงจะเหมาะสม จำนวนเงินกู้และระยะ

Table 3 Incremental income derived from paddy pledged and sold.

Unit: baht per ton

Pledging months		Selling months									
		Feb	Mar	Apr	May	Jun	Jul	Aug	Sep	Oct	Nov
Phetchaburi	Jan	69	-2	a	166	195	a	-7	242	a	-160
	Feb		-71	a	97	126	a	-76	173	a	-229
	Mar			a	168	197	a	-5	244	a	-158
Lob Buri	Jan		-61	-12	197	296	45	254	233	a	a
	Feb			45	258	357	106	315	294	a	a
Phichit	Jan	205	320	475	570	845	810	665	770	645	140
	Feb		115	270	365	640	605	460	565	440	-65
	Mar			155	150	525	490	345	450	325	-180
Phitsanulok	Jan	83	336	659	752	a	a	771	784	637	370
	Feb		303	626	719	a	a	738	751	604	337
	Mar			323	416	a	a	435	448	301	34
Khon Kaen	Jan	-212	118	137	106	155	134	102	-28	a	-310
	Feb		239	258	227	276	255	224	93	a	-189
	Mar			19	-12	37	16	-15	-146	a	-428
Phatthalung	Apr				-77	296	219	292	495	378	231
	May					373	296	396	572	455	308

Note: the labeled "a" stands for no sell on these months.

เวลาที่ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของผู้กู้ จำนวนเงินกู้จะมากหรือน้อยจะเป็นไปตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่โครงการกำหนด และความสมัครใจของผู้กู้ สำหรับระยะเวลาที่ผู้กู้ต้องชำระดอกเบี้ยที่จำนำกับเดือนที่จำนำข้าวเปลือก ซึ่งระยะเวลาที่ผู้กู้จะสิ้นหรือยาวจะขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของชานานว่าจะขายเมื่อไร ถ้าระยะเวลาที่ผู้กู้ยืมเงินช่วยเหลือของรัฐก็จะมากขึ้น

ผลจากการคำนวณรายได้เพิ่มจากการเก็บข้าวเปลือกไว้เก็งกำไร ได้แสดงให้เห็นว่า ผลต่างของราคาข้าวเปลือกที่ชานานสองกลุ่มได้รับ จะเป็นตัวแปรที่สำคัญของการเก็บข้าวเปลือกไว้เก็งกำไร เช่น ชานานในจังหวัดพิจิตรได้รายได้เพิ่มเฉลี่ยต่อครัวเรือนสูงสุด เพราะส่วนต่างของราคามีถึงตันละ 400 บาท ดังนั้นตัวแปรที่ดึงดูดใจให้ชานานเก็บข้าวเปลือกไว้ขายก็คือ ราคาข้าวเปลือกในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวกับราคาข้าวเปลือกหลังฤดูเก็บเกี่ยว ถ้าราคาข้าวเปลือกของสองช่วงเวลายังแตกต่างกันมากจะมีผลทำให้ผู้เก็บข้าวเปลือกมีกำไรมาก อย่างไรก็ตาม รายได้เพิ่มที่คำนวณมาจากแบบจำลองนี้ ไม่นำเอาค่าเสียโอกาสของการใช้เงินกู้มาคิดด้วย

ในกรณีที่นำเอาค่าเสียโอกาสของเงินกู้มาคิดด้วย และทำการเปรียบเทียบระหว่างการจำนำกับการไม่จำนำว่าทางเลือกใดจะดีกว่ากัน กรณีไม่จำนำหมายถึงการไม่เก็บข้าวเปลือกไว้เก็งกำไร แต่จะขายทันทีและนำเงินที่ได้จากการขายไปฝากธนาคาร ส่วนกรณีจำนำ ผู้จำนำจะได้รับผลได้สองส่วนคือ เงินช่วยเหลือซึ่งคิดจากส่วนต่างของดอกเบี้ยเงินกู้กับดอกเบี้ยเงินฝาก ผลได้ส่วนนี้เป็นผลได้ที่แน่นอน ผลได้อีกส่วนหนึ่งคือผลได้จากการเก็บข้าวเปลือกไว้เก็งกำไร ซึ่งก็คือผลต่างระหว่างราคาในเดือนที่จำนำกับเดือนที่ขาย ผลได้ส่วนนี้เป็นผลได้ที่ไม่แน่นอน ผลจากการศึกษาพบว่าในฤดูการผลิตข้าวเปลือกนาปี 2534/35 ทางเลือกในการเก็บข้าวเปลือกไว้เก็งกำไรดีกว่าการไม่เก็บ เพราะว่าการเก็บข้าวเปลือกมีโอกาสที่จะได้

กำไรคิดเป็นร้อยละ 82 อย่างไรก็ดี แบบจำลองนี้ไม่นำเอาค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษามาคิดด้วย แต่ถ้านำเอาค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษามาคิดด้วย โอกาสที่จะได้กำไรจากการเก็บข้าวเปลือกไว้เก็งกำไรจะลดลง

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

โครงการรับจำนำข้าวเปลือกฤดูการผลิตข้าวนาปี 2534/35 มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับผู้จำนำข้าวเปลือกโดยการให้เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ เพื่อให้ผู้จำนำมีโอกาสเก็บข้าวเปลือกไว้ขายในช่วงหลังฤดูเก็บเกี่ยว วัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อประเมินรายได้เพิ่มซึ่งเป็นตัวชี้วัดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการ จากผลการประเมินซึ่งใช้ 6 จังหวัดเป็นกรณีศึกษา สรุปได้ว่ารายได้จากการเก็บข้าวเปลือกไว้ขายของกลุ่มชานานที่จำนำข้าวเปลือกเพิ่มขึ้นเฉลี่ยครัวเรือนละ 3,969 บาท และจากการตรวจสอบการจำนำและขายในเดือนต่างๆ พบว่า การเก็บข้าวเปลือกไว้ขายในปี 2534/35 ดีกว่าการไม่เก็บร้อยละ 82 ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่า โครงการรับจำนำข้าวเปลือกปี 2534/35 ได้ประสบผลสำเร็จ หรือมีประสิทธิผลเพราะว่าสามารถเพิ่มรายได้ให้กับชานานผู้จำนำข้าวเปลือกตามวัตถุประสงค์สูงสุดของโครงการได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ถ้าการเคลื่อนไหวของราคาข้าวเปลือกนาปียังมีลักษณะการเคลื่อนไหวตามฤดูกาลแล้ว มาตรการรับจำนำข้าวเปลือกยังคงสามารถที่จะนำมาใช้ในการแก้ปัญหาการค้าข้าวเปลือกตกต่ำในฤดูเก็บเกี่ยวและเพิ่มรายได้ให้กับผู้เก็บข้าวเปลือกไว้เก็งกำไรได้ มาตรการรับจำนำข้าวเปลือกควรจะเป็นมาตรการหลักที่จะนำมาใช้ในการยกระดับราคาข้าวเปลือกนาปีของ

ปีต่อๆ ไป

2. รัฐบาลควรที่จะกำหนดราคาจำนำให้สูงกว่าต้นทุนการผลิตข้าวเปลือกของชาวนา ทั้งนี้ก็เพราะว่าถ้ามีเหตุการณ์ที่ทำให้ราคาข้าวเปลือกในช่วงหลังฤดูเก็บเกี่ยวไม่สูงกว่าราคาจำนำ ชาวนาที่ปล่อยให้ข้าวเปลือกหลุดจำนำจะไม่ขาดทุนจากการผลิตซึ่งในที่นี้หมายความว่า ให้มีการใช้ราคาจำนำประกันรายได้ของชาวนาไปในตัว

3. ถึงแม้ว่าราคาจำนำควรที่จะกำหนดไว้ในระดับที่สูงกว่าต้นทุนการผลิตก็ตามแต่จะต้องอยู่ในระดับที่เหมาะสม เพราะถ้ากำหนดไว้สูงเกินไป การเปลี่ยนพื้นที่ปลูกข้าวไปผลิตสินค้าเกษตรอื่นตามนโยบายของรัฐบาลจะไม่ได้ผล

เอกสารอ้างอิง

- ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. 2530. รายงานประเมินผลโครงการรับจำนำข้าวเปลือกฤดูการผลิตปี 2529/30. กรุงเทพฯ.
- สาโรช อังสุมาลิน. 2536. "นโยบายและมาตรการข้าวของไทย" *วารสารเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ* 2 (มกราคม - มิถุนายน) 7-20.
- อัมมาร์ สยามวาลา และ วิโรจน์ ฅ ระนอง. 2533. *ประมวลความรู้เรื่องข้าว*. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- Rossi, Peter H., H.E. Freeman and S.R. Wright. 1979. *Evaluation: A Systematic Approach*. Beverly Hills, California: Sage Publications.